

vít. Študoval a propagoval poznatky, nehládaci na únavu. Dôležité je, že podľa toho aj žil a ukázal príklad všetkým, ale osobitne ľuďom vo vede, aby sa neuzatvárali, ale „svietili“ okoliu na jeho ceste k spásu. Na taký veľký odkaz sa nezabúda.

Jozef Tiňo

FIDES ET RATIO

Konferencia biskupov Slovenska priznala v r. 2011 cenu Fides et Ratio, nazvanú podľa rovnomennej encykliky, udeľovanú za vzájomné porozumenie viery a vedy a odovzdávanú v jubilejný deň vydania tejto encykliky dvom osobnostiam, a to prof. Ing. Jánovi Letzovi, PhD. a prof. RNDr. Jozefovi Tiňovi, DrSc. Prinášame laudácie prednesené pri tejto príležitosti aj prednášky nových laureátov tohto prestížneho ocenenia a úprimne im k získaniu ceny Fides et Ratio blahoželáme.

Laudácia na prof. Ing. Jána Letza, PhD.

Ak dovoľíte, začal by som temným stredovekom. Aspoň tak nás to kedysi učili a mnohí stále učia, že stredovek bol vraj temný. Petrarca, zrejme autor tohto termínu, tým síce myslel niečo iné, ako sa myslí dnes, no Hegel si pýtal sedemmiliónové čižmy, aby mohol toto podľa neho neplodné obdobie preskočiť.

S obľubou zvyknem hovoriť, že keď niekto obdobie stredoveku označí za temné, tak to temno naozaj existuje – ale v mysli toho, kto o ňom málo vie a veľa hovorí.

Ak si odmyslíme skutočné kultúrne temno vytvorené sťahovaním národov, to, čo po ňom nasledovalo, bola plodná diskusia medzi starými aj novými myšlienkami, ktorá okrem iného viedla aj k položeniu základov pre modernú prírodnú vedu.

Nebudem tu teraz rozoberať toto obdobie, k tomu je už dnes k dispozícii dosť prameňov. Preskočím radšej – aj keď bez Heglových sedemmiliónových čižiem – k obdobiu temna, ktoré sme zažili na vlastnej koži. K obdobiu, keď na rozdiel od stredoveku bola oficiálne povolená jediná filozofia, ktorá vlastne ani filozofiou nebola. Všetko ostatné bolo zakázané a označené za myslenie „zahnívajúceho kapitalizmu“. Najdôležitejšou zo štátnic bola skúška z „mafie“ (aká to úžasná skratka vznikla v ľudovej tvorivosti z termínu „marxistická filozofia“!).

Ako sa dala v tomto období rozvíjať kresťanská filozofia? Kresťanských filozofov hneď po nástupe komunizmu násilne odstavili. Niektorých pozatvárali, iných vyštvali do exilu, ďalších prinútili k mlčaniu. Ale slobodné myslenie sa násilím našťastie zničiť nedá.

Kľúčovým bodom je tu snaha o hľadanie pravdy. Toto je v dnešnej dobe samo osebe dosť problematizovaná otázka, nakoľko koncept pravdy je intenzívne diskreditovaný. Ak sa však nenecháme zviest postmodernou relativizáciou vzťahu medzi poznaním a realitou, otázka pravdy a úprimnosti v jej hľadaní nám vystúpi ako zásadná. Pluralita filozofických koncepcií a ostrosť filozofických dišpút v stredoveku bola práve ňou inšpirovaná. Počas komunistickej diktatúry v období takzvaného reálneho socializmu bola téma pravdy odsunutá do úzadia. Filozofia v marxistickom chápaní mala byť „nástrojom v rukách robotníckej triedy, slúžiacim na porazenie kapitalizmu“. Teda žiadna zmienka o pravde a jej hľadaní. Len nástroj, ktorý treba prispôbovať aktuálnym požiadavkám. Všetko ostatné, čo týmto požiadavkám nevyhovovalo, bolo onálepkované ako myslenie „zahnívajúceho kapitalizmu“.

V tejto situácii sa každý, kto sa pokúšal o hľadanie pravdy v mene filozofie ako univerzálnej lásky k múdrosti, ocitol v pozícii vnútorného nepriateľa režimu. Sledovanie osudov kresťanských a tiež iných nemarxistických mysliteľov po roku 1948 nás privedie k mnohorakým peripetiám, utrpeniu, nespravodlivosti a krutosti, ktoré poznačili vtedajšiu dobu. Priam dobrodružné je sledovať pokusy o kontinuitu v myslení a tvorbu nových konceptov v intenciách nových poznatkov. Keď neexistovala oficiálna platforma na kryštalizáciu a konfrontáciu produktov slobodného myslenia v podobe škôl, odborných časopisov a konferencií, museli sa hľadať iné cesty. Školy muselo nahradiť samoštúdium z ťažko dostupných zdrojov, časopisy a konferencie zas nahradili samizdaty a tajné stretnutia, oboje kriminalizované ako tá najnebezpečnejšia protištátna činnosť. Medzi nemnohými, ktorí na túto vratkú plochu smelo vykročili, nájdeme aj profesora Jána Letza (nar. 23. 1. 1936). Jeho hľadanie pravdy o svete, živote a človeku viedlo najprv cez chémiu – makromolekuly, polyméry, tvorbu nových látok, aké predtým v prírode nejestvovali. Potom nasledovala veda o vede, o riadení vedeckého výskumu.

Možnosť skutočného ponoru do hĺbín bytia a jeho zmyslu priniesla jedine filozofia. Filozofia genuínno kresťanská. Filozofia, ktorá hľadala prienik celej kresťanskej tradície s najnovšími vedeckými poznatkami a duchovnou a intelektuálnou situáciou doby. Filozofia, ktorá mala smelé ambície ísť do hĺbky aj do výšky. Hľadať jednotu materiálneho aj duchovného, božského aj ľudského, časného aj večného. Hľadať spojiwo medzi kreáciou a evolúciou, spojiwo medzi teoretickou špekuláciou a morálne konzekventnou praxou.

Začalo to tajným štúdiom tomistickej filozofie u slovenských jezuitov. Nasledovalo spoznávanie historických aj súčasných koncepcií; dôležitým míľnikom bolo spoznanie koncepcie Pierra Teilharda de Char-

din. Vhodným priestorom na publikovanie výsledkov tohto bádania bol samizdat, do ktorého profesor Letz nielen prispieval, ale sa aj aktívne podieľal na jeho vydávaní s ľuďmi ako Anton Semeš, Anton Srholec, Peter Haťapka, Ivan Polanský, Vendelín Laca a ďalší.

Zmena režimu priniesla nové možnosti, ktorých prirodzeným dôsledkom bol vstup na akademickú filozofickú pôdu najprv na novozriadenej Katedry humanistiky na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave, potom na Katedre etiky a sociálnych vied Pedagogickej fakulty v Nitre, ktorá sa pretransformovala na Katedru etiky a katechetiky na Filozofickej fakulte UKF v Nitre a napokon na Katedre filozofie Fakulte humanistiky (od roku 2004 Filozofickej fakulty) Trnavskej univerzity v Trnave. K tomu treba pripočítať aktívnu prácu v USKI.

Náročná práca v sťažených podmienkach priniesla bohaté ovocie. Jeho samizdatové práce počítajú 57 zväzkov, z toho 47 z filozofie a teológie. Publikoval 15 monografií, z toho 13 z filozofie a teológie, okrem toho ďalších 138 vedeckých a 82 odborných prác; citácií a recenzií sú takmer tri stovky. Dnes už môžeme hovoriť o jeho filozofickej škole, ktorú ilustruje napríklad 13 dizertačných prác pod jeho vedením. Konceptiu, ktorú vytvoril, označuje ako experienciálno-evolučná, kreačno-evolučná, kenotická, pneumatická, prosopoická a kristovská či genuínno kresťanská filozofia.

Na tomto malom priestore som samozrejme neponúkol úplný prehľad o činnosti a tvorbe profesora Letza, ani to nebolo mojím zámerom. Chcel som však ponúknuť aspoň malý vhlád do toho, ako sa aj v totalitnom režime mohla rodiť a rozvíjať kresťanská filozofia a po jeho páde ponúknuť aj verejnosti svoje plody.

Gašpar Fronc